

PACSnumbers: 61.05.cp, 61.66.Dk, 64.70.kd, 64.70.Nd, 75.50.Cc, 75.50.Ww, 81.07.Bc

Вплив тиску водню на особливості диспропорціонування $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$

І. І. Булик, П. Я. Лютий

*Фізико-механічний інститут ім. Г. В. Карпенка НАН України,
вул. Наукова, 5,
79601 Львів, Україна*

Методами Рентгенівського фазового, диференціального термічного, електронного мікроскопічного та елементного аналізів досліджено фазові перетворення в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ під тиском водню у 0,5–3,0 МПа за температури до 950°C та тривалості взаємодії у 2,5 і 5 год. При температурі 750°C фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ диспропорціонує (розкладається) у водні на гідрид самарію $\text{SmH}_{2\pm x}$ та дві поліморфні модифікації кобальту $\alpha\text{-Co}$ і $\beta\text{-Co}$. Ступінь диспропорціонування фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ збільшується з підвищенням тиску водню. Повністю реакція завершується за температури у 750°C і тиску у 3,0 МПа або після взаємодії 2,5 год. при температурі у 770°C під тиском водню у 1,5 МПа. При температурі у 950°C в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ перебігає реакція рекомбінування $\text{SmH}_{2\pm x}$, $\alpha\text{-Co}$ і $\beta\text{-Co}$ у фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$. Під тиском водню у 1,0–1,5 МПа рекомбінація повна, а при вищому — часткова.

Методами рентгеновского фазового, дифференциального термического, электронного микроскопического и элементного анализов исследованы фазовые превращения в системе $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ под давлением водорода 0,5–3,0 МПа при температуре до 950°C и выдержке 2,5 и 5 ч. При температуре 750°C фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ диспропорционирует в водороде на гидрид самария $\text{SmH}_{2\pm x}$ и две полиморфные модификации кобальта $\alpha\text{-Co}$ и $\beta\text{-Co}$. С повышением давления водорода степень диспропорционирования фазы $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ увеличивается. Полностью реакция завершается при температуре 750°C и давлении 3,0 МПа либо после взаимодействия 2,5 ч при температуре 770°C под давлением водорода 1,5 МПа. При температуре 950°C в системе $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ фазы $\text{SmH}_{2\pm x}$, $\alpha\text{-Co}$ и $\beta\text{-Co}$ рекомбинируют в $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$. Под давлением водорода 1,0–1,5 МПа рекомбинация полная, а с повышением давления — частичная.

Phase transformations in the $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ system are investigated by X-ray powder diffraction, differential thermal, electron microscopy, and elemental analyses under hydrogen pressure of 0.5–3.0 МПа at the temperature up to 950°C during 2.5 and 5 h of interaction. The $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ phase disproportionates

at the temperature of 750°C in hydrogen into the samarium hydride $\text{SmH}_{2\pm x}$ and two cobalt polymorphic forms— α -Co and β -Co. The disproportionation degree of $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ increases with increasing of the hydrogen pressure. The phase transformation is completed at 750°C under hydrogen pressure of 3.0 MPa or after interaction during 2.5 hours at temperature of 770°C under hydrogen pressure of 1.5 MPa. The $\text{SmH}_{2\pm x}$, α -Co and β -Co phases recombine into the $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ phase in the $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ system at the temperature of 950°C. Recombination is complete under the pressure of 1.0–1.5 MPa, and it is partial under higher pressure.

Ключові слова: фазові перетворення, гідрування, водень, диспропорціонування, десорбування, рекомбінування, сталі магніти.

(Отримано 29 листопада 2011 р.; остаточн. варіант — 13 травня 2013 р.)

1. ВСТУП

Нанокристалічні матеріали, включаючи феромагнітні, перебувають у центрі уваги численних дослідників в останні кілька десятиліть, завдяки своїм унікальним властивостям. Тому науково-дослідні роботи в галузі сталих магнітів сконцентровано на оптимізації властивостей наноструктур стопів на основі систем Nd–Fe–B та Sm–Co, які в мікроструктурі мають найвищі магнітні властивості. Згідно з теоретичною моделлю, магнітні наноконізити з обмінною взаємодією, які складаються з магнітом'якої α -Fe (Co або FeCo) та магнітотвердої $\text{Nd}_2\text{Fe}_{14}\text{B}$ (SmCo_5 або $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$) фаз, можуть мати в два рази вищу, ніж існуючі магніти, питому магнітну енергію [1]. Нанокристалічну мікроструктуру у феромагнітних матеріалах формують швидкісним охолодженням (спінінгуванням) [2], механічним топленням [3], високоенергетичним помелом [4] тощо. Відомо [5, 6], що під час виготовлення сталих магнітів на основі $\text{Nd}_2\text{Fe}_{14}\text{B}$ застосовують воднево-вакуумне термічне оброблення, так званий процес гідрування, диспропорціонування/розкладання, десорбування, рекомбінування (ГДДР). Таке оброблення призводить до здрібнення мікроструктури стопів Nd–Fe–B з формуванням зерен з розмірами $\cong 0,3$ мкм [7]. Досліджено [8–10] особливості процесу ГДДР у стопах на основі сполук SmCo_5 і $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, високостійких у водні, з використанням водню під високим тиском та помелу у водні. Зокрема, встановлено формування наноструктури з розміром зерен $\cong 25$ нм та підвищення магнітних властивостей. З іншого боку [11] показано, що намагніченість та питома магнітна енергія $(BH)_{\text{max}}$ композиційних магнітів з розміром зерен >100 нм також підвищуються внаслідок обмінної взаємодії. Тому, дослідження закономірностей, ініційованих воднем фазових перетворень (ГДДР) у сполуках та стопах системи самарій–кобальт, є перспективним з точки зору створення наукової основи для розвитку тех-

нологій формування наноструктури у феромагнітних матеріалах цього класу.

У даній роботі наведено результати дослідження особливостей гідрування, диспропорціонування (ГД) сполуки $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$. Встановлено залежність фазового складу продуктів ініційованих воднем перетворень від тиску водню, температури та тривалості.

2. МЕТОДИКА ЕКСПЕРИМЕНТУ

Стопи $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ одержали із шихти вихідних компонентів з чистотою не нижче 99,5% мас. в електродуговій печі в атмосфері аргону. ГД виконували за методикою, описаною в [12], з використанням диференціального термічного аналізу (ДТА). Швидкість нагрівання дорівнювала $5^\circ\text{C}/\text{хв.}$, швидкість охолодження — неконтрольована (піч знімали з камери, камеру охолоджували на повітрі). Взаємодію в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ досліджували за умов звичайного ГД [13]. Початковий надлишковий тиск водню дорівнював 0,5, 1,0, 1,5, 2,0 і 3,0 МПа. Раніше [14] показано, що під початковим тиском водню 4,0 МПа в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ при температурі рівній $\cong 670^\circ\text{C}$ феромагнітна фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ диспропорціонує на гідрид самарію та кобальт, а з підвищенням температури до 950°C гідрид самарію та кобальт рекомбінують у вихідну фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$. Під час нагрівання системи $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ під початковим тиском водню $\leq 3,0$ МПа до найвищої температури 950°C на кривій ДТА не зареєстровано теплових ефектів. Тому склад продуктів фазових перетворень у системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ аналізували при температурах нагрівання $750-770^\circ\text{C}$, вище температури диспропорціонування фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, та при температурі 950°C — найвищій температурі нагрівання. Рентгенівський фазовий аналіз (РФА) виконували за дифрактограмами, знятими на дифрактометрі ДРОН-2.0 М (FeK_α -випромінення). Фази ідентифікували за допомогою програми PowderCell [15], порівнюючи експериментальні дифрактограми з теоретичними чистих металів, бінарних сполук та їх гідридів. Періоди кристалічних ґратниць фаз та їх вміст визначали за допомогою програми FullProf [16]. Мікроструктуру досліджували методом електронної металографії на мікроскопі EVO-40XVP, елементний склад аналізували за допомогою системи мікроаналізу INCA Energy 350.

3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ РЕЗУЛЬТАТИ

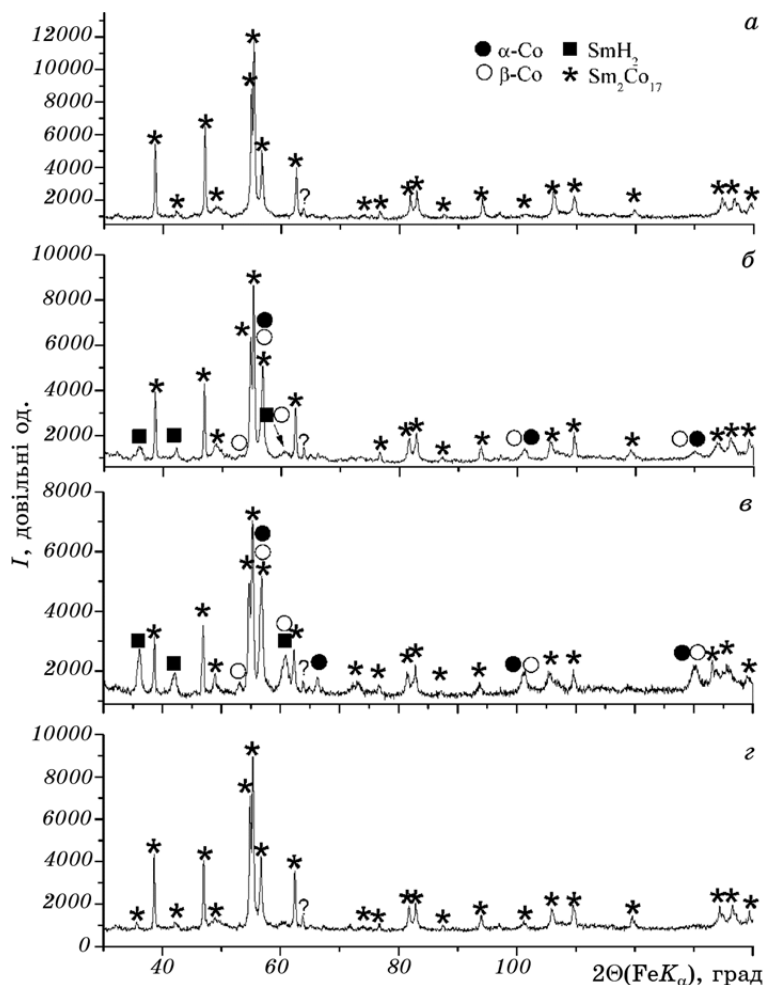
3.1. Фазові перетворення в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ під тиском водню, що дорівнює 0,5 і 1,0 МПа

Литий стоп містить сполуку $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ та сліди неідентифікованої до-

мішки (рис. 1, а).

Нагрівання литого стопу до температури 750°C у водні під початковим тиском 0,5 МПа, витримування при цій температурі тривалістю 2,5 і 5 год. призводить до гомогенізації фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (табл. 1).

За даними РФА, з підвищенням температури до 950°C, крім фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, виявлено гідрид самарію та дві поліморфні модифікації кобальту (високотемпературну $\alpha\text{-Co}$ і низькотемпературну $\beta\text{-Co}$) (табл. 1). Тобто, внаслідок взаємодії з воднем, фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ починає розпадатися (диспропорціонувати).

Рис. 1. Дифрактограми литого стопу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (а) та продуктів його взаємодії з воднем під початковим тиском 1,0 МПа за температури 750°C (б), а також після витримування тривалістю 2,5 год. за температур 770°C (в) та 950°C (г).

При початковому тиску водню рівному 1,0 МПа і температурі 750°C фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ частково розпадається на гідрид самарію та дві поліморфні модифікації кобальту (табл. 1, рис. 1, б). Зі збільшенням тривалості фазового перетворення до 2,5 год. ступінь диспропорціонування фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ збільшується (табл. 1, рис. 1, в).

Серед продуктів реакції виявлено $\text{SmH}_{2\pm x}$ і дві поліморфні модифікації кобальту.

Підвищення температури взаємодії в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ до 950°C призводить до рекомбінування продуктів диспропорціонування у фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (табл. 1, рис. 1, з).

ТАБЛИЦЯ 1. Умови, фазовий склад та періоди ґратниць продуктів взаємодії в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$.

Умови взаємодії			Фаза	Вміст фази, % мас.	Періоди ґратниць, Å	
P_{H_2} , МПа	T , °C	τ , год			a	c
1	2	3	4	5	6	7
	Литий		$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	100	8,394(5)	12,226(4)
0,5	750	–	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	$\cong 100$	8,416(5)	12,216(4)
0,5	750	2,5	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	$\cong 100$	8,399(1)	12,226(2)
0,5	750	5	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	100	8,398(7)	12,222(3)
0,5	950	–	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	81	8,401(7)	12,219(5)
			$\text{SmH}_{2\pm x}$	2	5,483(6)	–
			$\alpha\text{-Co}$	7	3,554(2)	–
			$\beta\text{-Co}$	10	2,509(1)	4,069(5)
1,0	750	–	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	83	8,421(2)	12,213(4)
			$\text{SmH}_{2\pm x}$	3	5,422(9)	–
			$\alpha\text{-Co}$	10	3,544(8)	–
			$\beta\text{-Co}$	5	2,508(5)	4,069(5)
1,0	770	2,5	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	61	8,436(1)	12,210(9)
			$\text{SmH}_{2\pm x}$	7	5,416(7)	–
			$\alpha\text{-Co}$	14	3,541(9)	–
			$\beta\text{-Co}$	18	2,510(9)	4,069(5)
1,0	770	5	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	76	8,411(2)	12,224(2)
			$\beta\text{-Co}$	19	2,510(9)	4,069(7)
			$\text{SmH}_{2\pm x}$	5	5,408(3)	–
1,0	950	–	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	100	8,400(7)	12,2242
1,5	750	–	$\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$	62	8,422(7)	12,223(8)
			$\text{SmH}_{2\pm x}$	6	5,383(9)	–
			$\alpha\text{-Co}$	19	3,544(1)	–
			$\beta\text{-Co}$	13	2,511(8)	4,069(5)

Продовження таблиці 1.

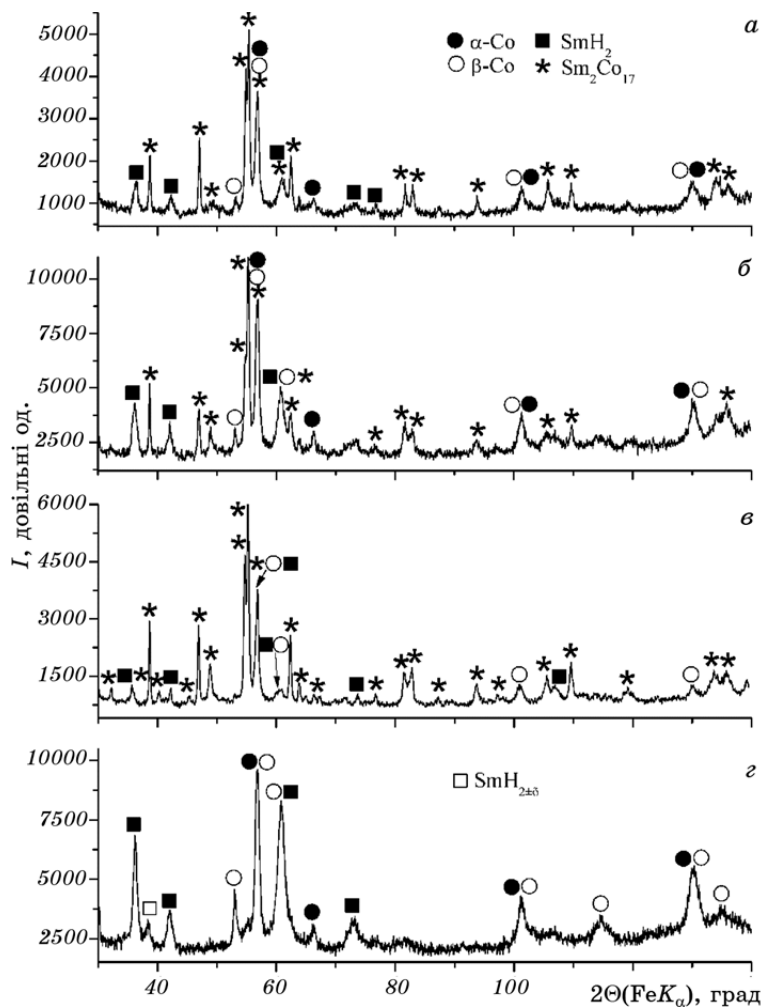
1	2	3	4	5	6	7
1,5	770	2,5	Sm ₂ Co ₁₇	5	8,447(8)	12,248(2)
			SmH _{2±x}	11	5,418(8)	–
			α-Co	25	3,542(5)	–
			β-Co	59	2,509(9)	4,069(5)
1,5	860	–	Sm ₂ Co ₁₇	49	8,433(2)	12,215(2)
			SmH _{2±x}	2	5,412(2)	–
			α-Co	19	3,542(3)	–
			β-Co	30	2,507(5)	4,069(5)
1,5	950	–	Sm ₂ Co ₁₇	100	8,434(4)	12,221(1)
			SmH _{2±x}	сліди	–	–
			β-Co	сліди	–	–
2,0	750	–	Sm ₂ Co ₁₇	22	8,459(4)	12,203(7)
			SmH _{2±x}	15	5,406(5)	–
			α-Co	21	3,540(6)	–
			β-Co	42	2,503(7)	4,069(5)
2,0	750	2,5	SmH _{2±x}	8	5,416(9)	–
			α-Co	27	3,542(3)	–
			β-Co	65	2,509(2)	4,074(8)
2,0	950	–	Sm ₂ Co ₁₇	76	8,428(9)	12,220(6)
			SmH _{2±x}	4	5,427(1)	–
			α-Co	10	3,542(8)	–
			β-Co	10	2,505(9)	4,069(5)
3,0	750	–	SmH _{2±x}	13	5,410(1)	–
			α-Co	40	3,545(2)	–
			β-Co	47	2,509(5)	4,078(1)
3,0	950	–	Sm ₂ Co ₁₇	21	8,416(7)	12,222(7)
			SmH _{2±x}	13	5,362(6)	–
			α-Co	10	3,542(6)	–
			β-Co	56	2,509(3)	4,069(5)

3.2. Фазові перетворення в системі Sm₂Co₁₇–H₂ під тиском водню, що дорівнює 1,5, 2,0 і 3,0 МПа

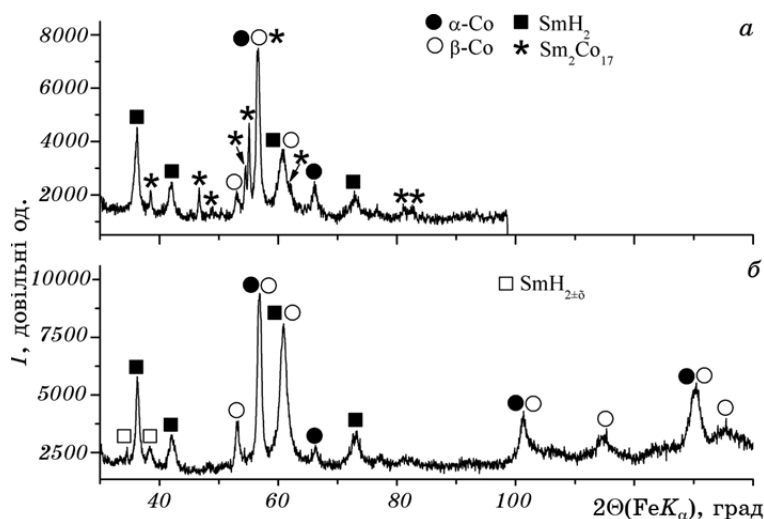
Під початковим тиском водню 1,5 МПа та температурі 750°C фазові перетворювання в системі Sm₂Co₁₇–H₂ завершуються розпадом ≅ 38% мас. фази Sm₂Co₁₇ на гідрид самарію SmH_{2±x} та дві поліморфні модифікації кобальту (табл. 1, рис. 2, а). Після підвищення температури взаємодії до 860°C диспропорціонує більше половини фази Sm₂Co₁₇ (табл. 1, рис. 2, б). При температурі 950°C рівновага реакції зміщується в бік рекомбінування продуктів диспропорціонування у

вихідну фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, що виявлено за допомогою РФА (табл. 1, рис. 2, *в*). Якщо систему $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ витримати 2,5 год. при температурі 770°C , то фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ майже повністю розпадається (диспропорціонує) (табл. 1, рис. 2, *г*).

З підвищенням початкового тиску водню до 2,0 МПа при температурі 750°C трохи менше 80% мас. вихідної фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ перетворюється на $\text{SmH}_{2\pm x}$ та α - і β -Co (табл. 1, рис. 3, *а*). При температурі 950°C відбувається зворотне фазове перетворення — часткове рекомбінування $\text{SmH}_{2\pm x}$ та α - і β -Co у фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (табл. 1). Продовжен-

Рис. 2. Дифрактограми продуктів взаємодії ступу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ з воднем під початковим тиском 1,5 МПа за температур 750°C (*а*), 860°C (*б*), 950°C (*в*) та після витримування тривалістю 2,5 год. при температурі 770°C (*г*).

Рис. 3. Дифрактограми продуктів взаємодії ступу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ з воднем під початковим тиском 2,0 МПа за температури 750°C без витримування (а) і після витримування тривалістю 2,5 год. (б).

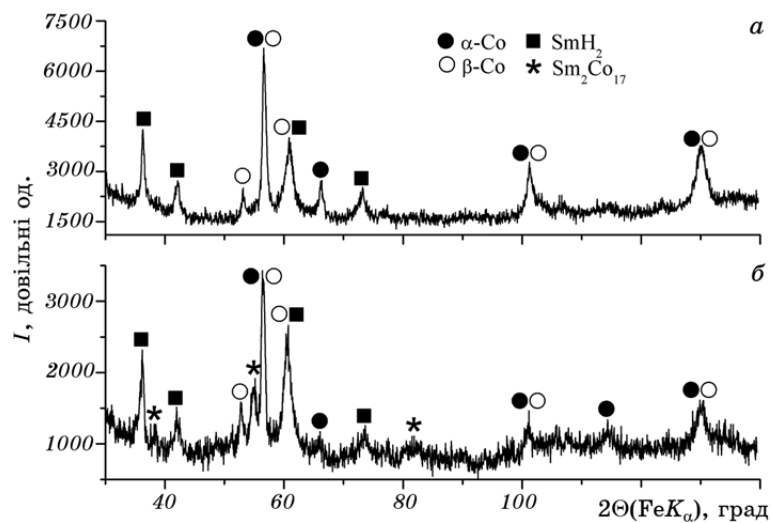
ня тривалості взаємодії до 2,5 год. при температурі 750°C завершується повним диспропорціонуванням фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (табл. 1, рис. 3, б).

З підвищенням початкового тиску водню до 3,0 МПа фазові перетворювання в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ прискорюються. Згідно з даними РФА, після взаємодії ступу з воднем при температурі 750°C фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ повністю диспропорціонує (табл. 1, рис. 4, а). При температурі 950°C розпочинається зворотна реакція рекомбінування. Крім продуктів диспропорціонування виявлено $\approx 20\%$ мас. рекомбінованої фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (табл. 1, рис. 4, б).

4. ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

Температура диспропорціонування інтерметалідів у водні з підвищенням тиску знижується [10, 17]. Пояснюють це залежністю термодинамічних параметрів фаз-компонентів системи «стоп-водень» від температури та тиску водню. Під час диспропорціонування у водні високостабільних сполук величина тиску водню суттєво впливає, в першу чергу, на швидкість протікання перетворювання [18, 19]. Аналогічну закономірність спостерігаємо в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ в діапазоні тисків 0,5–3 МПа (рис. 5). За умов нагрівання і охолодження у водні під початковим тиском 1,0 МПа реакція диспропорціонування лише розпочинається, а повністю завершується якщо тиск рівний 3,0 МПа. Збільшити ступінь диспропорціонування $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ (частку фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, яка зазнала фазового перетворення

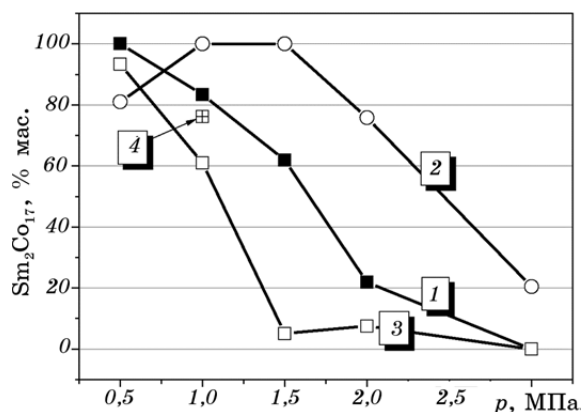

Рис. 4. Дифрактограми продуктів взаємодії стопу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ з воднем під початковим тиском 3,0 МПа за температури 750°C (а) і 950°C (б).

ня) можна шляхом витримування, наприклад 2,5 год., системи $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ при температурі 750–770°C. За таких умов взаємодії, після досягнення тиску водню 1,5 МПа, серед продуктів диспропорціонування залишається лише кілька відсотків вихідної фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$.

Склад продуктів фазових перетворень при температурі 950°C зумовлений, на нашу думку, залежністю термодинамічної стабільності гідриду самарію від параметрів взаємодії — тиску водню і температури. При низьких тисках (0,5–1,0 МПа) водень виділяється з гідриду самарію, який утворився під час диспропорціонування при нижчій температурі, самарій взаємодіє з кобальтом, і утворюється фаза $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$. З підвищенням тиску водню підвищується стабільність гідриду, і частка рекомбінованої фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ зменшується.

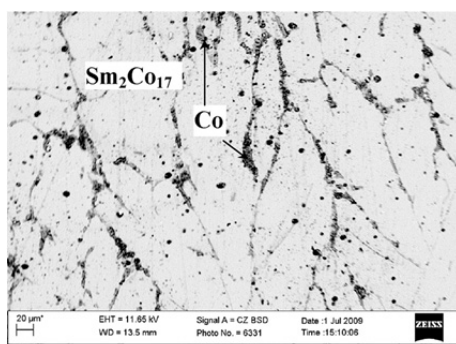
Поява кобальту серед продуктів фазових перетворень при тиску 0,5 МПа та температурі 950°C зумовлена складом досліджуваного стопу. Хоча, за даними РФА, кобальт у вихідному стопі не виявлено (рис. 1, а, табл. 1), за даними електронної мікроскопії та елементного аналізу вихідний стоп складається з фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ та міжфазних виділень кобальту (рис. 6). Виділення Co ідентифіковано після термооброблення стопу у водні при температурах 750°C з витримуванням 2,5 год. та 950°C (табл. 1). Імовірною причиною одержання таких результатів може бути різний структурний стан кобальту у вихідному і термообробленому стопі. Наприклад, у литому стопі кобальт рентгеноаморфний. Тоді його відбиття на дифрактограмі малоінтенсивні або відсутні. Після термооброблення кобальт рек-

Рис. 5. Залежність вмісту фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ в системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}\text{-H}_2$ від параметрів взаємодії: тиску водню, температури (1 — 750°C , 2 — 950°C) та тривалості (3 — 750°C , 2,5 год., 4 — 750°C , 5 год.).

ристалізується і стає «видимим» на Рентгенівській дифрактограмі. Поява кобальту на дифрактограмах, після фазових перетворень у стопі при підвищених температурах, також дозволяє пояснити відносно низький вміст гідриду самарію в продуктах диспропорціонування. Оскільки у фазі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ міститься $\cong 23,1\%$ мас. самарію, то вміст гідриду самарію в продуктах диспропорціонування повинен бути близьким до цієї величини, однак рекристалізований кобальт зменшує це співвідношення (табл. 1).

Із залежності вмісту фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$ в продуктах диспропорціонування стопу від тиску водню і тривалості фазового перетворення впливає наступне. Ініційовані воднем фазові перетворення можна використовувати в прикладних цілях, зокрема, розробляти технологічні процеси керування мікроструктурою феромагнітних стопів. Можна керувати ступенем диспропорціонування або підвищуючи

Рис. 6. Мікроструктура литого стопу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$.

тиск водню, або, за сталого тиску, змінюючи тривалість взаємодії. Оптимальними параметрами диспропорціонування фази $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$, згідно з даними, поданими на рис. 5, є взаємодія стопу з воднем 2,5 год. під тиском $\cong 1,5$ МПа. При нижчих тисках (1,0 МПа) навіть тривале (впродовж 5 год.) витримування стопу у водні не завершується повним диспропорціонуванням.

5. ВИСНОВКИ

Встановлено вплив тиску водню та тривалості взаємодії на продукти фазових перетворень у системі $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}-\text{H}_2$ за умов гідрування, диспропорціонування. Стоп повністю диспропорціонує на гідрид самарію і α - та β -поліморфні модифікації кобальту при температурі 750°C під тиском водню 3,0 МПа. При температурі 770°C і тиску водню 1,5 МПа стоп диспропорціонує після витримування у водні впродовж 2,5 годин. При температурі 950°C гідрид самарію та кобальт частково рекомбінують у фазу $\text{Sm}_2\text{Co}_{17}$.

ЦИТОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. E. F. Kneller and R. Hawing, *IEEE Transactions Magnetism*, **27**: 3588 (1991).
2. J. J. Croat, J. F. Herbst, R. W. Lee, and F. E. Pinkerton, *J. Appl. Phys.*, **55**: 2078 (1984).
3. L. Schultz, J. Wecker, and E. Hellstern, *J. Appl. Phys.*, **61**: 3583 (1987).
4. B. Z. Cui, W. F. Li, and G. C. Hadjipanayis, *Acta Mater.*, **59**: 563 (2011).
5. N. Cannesan and I. R. Harris, *Bonded Magnets. NATO Science Series: II. Mathematics, Physics and Chemistry* (Ed. G. C. Hadjipanayis) (Dordrecht-Boston: Springer-Science+Business Media, B.V.: 2002), vol. **118**, p. 13.
6. O. Gutfleisch, G. Drazic, C. Mishima, and Y. Honkura, *IEEE Transactions Magnetism*, **38**, No. 5-1: 2958 (2002).
7. O. Gutfleisch, M. Matzinger, J. Fidler, and I. R. Harris, *J. Magn. Magn. Mater.*, **147**: 320 (1995).
8. M. Kubis, A. Handstein, B. Gebel, O. Gutfleisch, K.-H. Muller, and L. Schultz, *J. Appl. Phys.*, **85**, No. 8: 5666 (1999).
9. O. Gutfleisch, M. Kubis, A. Handstein, K.-H. Muller, and L. Schultz, *Appl. Phys. Lett.*, **73**, No. 20: 3001 (1998).
10. A. Handstein, M. Kubis, O. Gutfleisch, B. Gebel, and K.-H. Muller, *J. Magn. Magn. Mater.*, **192**: 73 (1999).
11. G. Hadjipanayis, J. Liu, A. Gabay, and M. Marinescu, *J. Iron Steel Res. Int.*, **13**, Suppl. 1: 12 (2006).
12. І. І. Булик, Р. В. Денис, В. В. Панасюк, Ю. Г. Путілов, А. М. Тростянчин, *Фізико-хімічна механіка матеріалів*, **37**, №4: 15 (2001).
13. І. І. Булик, Ю. Б. Басараба, А. М. Тростянчин, *Фізико-хімічна механіка матеріалів*, **41**, № 3: 101 (2005).
14. І. І. Булик, П. Я. Лютий, А. М. Тростянчин, *Металлофиз. новейшие техн.*, **33**: 807 (2011).

15. <http://www.ccp14.ac.uk>
16. www.ill.eu/sites/fullprof
17. D. Book and I. R. Harris, *J. Alloys Compd.*, **221**: 187 (1995).
18. I. I. Bulyk, Y. B. Basaraba, and A. M. Trostianchyn, *J. Alloys Compd.*, **367**: 283 (2004).
19. I. I. Bulyk, Y. B. Basaraba, and Ya. O. Dovhyj, *Intermetallics*, **14**: 735 (2006).